

Històries de fa poc

La força secreta del tenor Viñas

La barreja gairebé màgica d’emotivitat, talent i força de voluntat van convertir Francesc Viñas i Dordal en un dels intèrprets més genials de Wagner, embadalint els teatres lírics més exigents d’Europa i Amèrica i exercint la seva passió pel cant com un sacerdot / pàgs. 5 i 6

lletres

Un nou policíac

El detectiu Esquiús és el protagonista de la novel·la ‘Amb els morts no s’hi juga’, que acaben de publicar Andreu Martín i Jaume Ribera / 5

Número 1.052 dijous 8 de gener de 2004

EL PAIS

Q U A D E R N

Q

Terços amunt!

AGUSTÍ FANCELLI

Endavant les atxes! O bé, dit en llenguatge políticament correcte, atesa la quantitat de castellers que tenim al nou executiu tripartit: terços amunt! Ahir l’alcalde Clos, en una entrevista amb l’Antoni Bassas a Catalunya Ràdio es va despenjar, més xulo que un vuit, animant Barcelona a formar un bon equip —“challenger” en deia ell, que de vela en sap— per tal de competir en condicions a la pròxima Copa del Amèrica, que es celebrarà a València el 2007, amb la idea de guanyar-la el 2011 i convertir per aquesta via la ciutat en seu del multimilionari esdeveniment pel 2015 (més informació a *Cataluña*, pàgina 5). Cost estimat de l’operació: 20.000 quilos de les antigues pessetes, a escot entre empresaris interessats. La idea té el seu què. La ciutat considerada la capital ploràmiques per excel·lència es desperta de cop curada de les antigues nafres i diu què cony!, si no ho hem aconseguit aquesta vegada serà la pròxima guanyant la competició. Terços amunt! Només que el Barça es posés la meitat de milhomes, potser encara en tirariem un tros a l’olla.

Però la cosa no s’atura aquí. També ahir els del Fòrum van explicar que la venda d’entrades al recinte del Besòs ha superat el llindar de les 100.000, que assegurin des d’ara, segons els seus càlculs, unes 350.000 visites (veure igualment la pàgina 5). Els organitzadors ja estan revisant a l’alça l’afluència prevista als pressupostos, els famosos cinc milions. Terços amunt!

¿Què ens està passant? ¿Estem perdent les nostres més entranyables essències de derrota i ara totes ens ponen, o què? I aquell pessimisme fosc que tant ha fet per nosaltres, ¿on l’hem deixat? ¿Tan generosos han estat els Reis de l’Orient que ens han canviat el caràcter? Per cert, a la carrossa que obria la cavalcada, al·lusiva al Fòrum, el rei Melcior anava assegut sobre un núvol... Terços amunt!

REPORTATGE

L’art de Santos Torroella

La tasca del poeta i crític, mort l’any passat, va ser essencial per a l’obertura de l’escena artística catalana durant el franquisme

JORDI AMAT

Rafael Santos Torroella va morir el setembre del 2002, als 88 anys. Fa uns mesos, en celebrar-se el primer aniversari de la seva mort, la Residencia de Estudiantes i el Círculo de Bellas Artes de Madrid van homenatjar-lo a través de dues exposicions que recordaven la seva tasca com a poeta i crític d’art. Barcelona, la ciutat on Santos va viure i eix de la seva biografia, no n’acollirà cap. Des d’aquí, doncs, volem recordar la importància de la seva trajectòria.

► **Barcelona, 1946-47.** Quan Rafael Santos tornà a Barcelona per instal·lar-s’hi, tenia 33 anys, estava cansat i duia la maleta carregada d’il·lusions perdudes. Havia provat de fer-se un nom als cercles artístics i literaris de Madrid durant els darrers tres anys, però el seu passat com a soldat lleial a la República, com a tants, li barrà la possibilitat de normalitzar legalment la seva vocació de publicista cultural, que datava d’abans de la guerra. El balanç era clar, decepcionant: havia publicat pocs articles i traduït llibres que firmaven d’altres, havia allargat la seva llista d’amics amb els companys de taula del Café Gijón (Camilo José Cela, Pedro Bueno, Gerardo Diego...), però vivia en una situació precària. Calia un canvi: tornà a Barcelona.

La ciutat que el va rebre, anòmala i esmorteïda, l’explicà la novel·la d’aleshores —Espinàs, Rabinad, Romero— i el memorialisme d’ara —Barral, Cid, Rabinad de nou—. Una atmosfera grisosa tintava la quotidianitat, tot ressaltant la misèria aclaparadora que ni la fastuosa presència d’Eva Perón ni el dol general per la mort de Manolita van poder maquillar aquell 1947. Però hi havia parcel·les de la Barcelona de la primera postguerra, relativament ocultes, minoritàries, d’expressió sempre castellana, que analitzades avui, paradoxalment, testimonien l’existència d’una vitalitat cultural notòria. Les ocupaven homes que abans del conflicte ja havien assolit la primera maduresa de la seva carrera professional.

Aquest perfil no era el de Santos Torroella, més aviat tot el contrari (havia lluitat amb el bàndol perdedor, havia estat empresonat i condemnat a mort), però com que va aproximar-s’hi quan la bel·ligerància dels primers anys

Rafael Santos Torroella a Barcelona, davant l’Arc de Triomf, després de sortir de la presó de Santa Bàrbara d’Alacant, el 1943, i esperant de ser jutjat. / ARXIU FAMILIAR

quaranta ja s’havia apaivagat i ell comptava amb les amistats precises, si va poder vincular sense gaires dificultats. Aquell hivern de 1947 no va ser infreqüent trobar-lo assegut als divans de vellut vermell del Café de la Rambla, xerrant amb l’escriptor Luys Santa Marina o el catedràtic de literatura José M. Castro y Calvo, dos homes de lletres ben situats gràcies al resultat de la guerra. Sota els globus que il·luminaven les taules del La Rambla, Santos aconseguí les primeres feines: col·locà alguns escrits, molt pocs i mal pagats,

al setmanari *Destino* i l’editor Luis de Caralt li encarregà una traducció d’*Historia de una cobardía*, de Graham Green. Començava, sense saber-ho, el moment clau de la seva biografia intel·lectual.

► **L’editorial Cobalto.** Durant els primers dies a la ciutat, segons va escriure molt després, Josep Maria Junoy va ser el seu guia providencial. Junoy, que havia estat un poeta de referència de la primera avantguarda catalana, apostava

Passa a la pàgina 2

L'art de Santos Torroella

Ve de la **primera pàgina** aleshores, des de les pàgines del *Correo Catalán*, per un art idealitzant, amarat de religiositat. Fou, doncs, un veterà de la vida cultural barcelonina qui el tutelà aquella primera temporada; el presentà als galeristes, als escriptors i als col·leccionistes d'art més importants.

Junoy, en una d'aquestes trobades, li proposà tirar endavant una empresa: la fundació d'una revista d'art d'edició molt acurada, que combinés els articles escrits per especialistes amb la reproducció generosa de dibuixos i pintures. Aquest fou, esquemàticament, el model de la revista *Cobalto*. *Arte antiguo y moderno*, que en un primer moment dirigí Junoy, subdirigí Santos i que administrà María Teresa Bermejo, la promesa de Santos i fidel companya de tota una vida. Els destinataris de la revista serien els col·leccionistes d'art de Barcelona. Aristòcrates i burgesos de l'entorn de Junoy que no només s'hi van subscriure, sinó que finançaren l'editorial i permeteren la reproducció dels quadres que tenien penjats a les parets de casa seva. El mecenatge encara era una estratègia per prestigiar-se socialment.

Com que la censura no donava permisos per a la publicació de noves revistes, l'estratègia que pensaren Junoy i Santos fou dedicar cada número a un tema, com si es tractés d'un fascicle. *Cobalto* sortia al carrer trimestralment i el primer número, dedicat al paisatge, va aparèixer el dia 21 de juny; el segon analitzà el retrat. Tant el paisatge com el retrat són dos gèneres pictòrics que encaixaven amb el retorn a l'academicis-

Gràcies al número de 'Cobalto' dedicat al surrealisme, Santos es convertí en promotor de l'art nou a Barcelona

me que des del final de la guerra s'havia fet dominant. *Cobalto*, amb rigor (comptà amb la col·laboració de Lafuente Ferrari, Jiménez Placer o Antonio Mari-chalar), començà reflectint la tònica artística dominant.

El tercer número de la revista determinà el seu futur. El protagonitzava el pintor anglès Turner i les pintures reproduïdes pertanyien al col·leccionista Lázaro Galdeano, que Santos havia conegut a Madrid. Lázaro, en paral·lel al número i avalat pel segell Cobalto, exhibí els seus *turners* al Parc de la Ciutadella, però l'exposició fou un relatiu fracàs. Els diaris posaren el dit a la nafra: bona part d'aquells quadres semblaven falsos. La credibilitat de *Cobalto* havia quedat tocada i els mecenes de la revista li demanaren explicacions a Junoy, que decidí accentuar la desvinculació d'un projecte que encara no feia un any que durava i amb el qual mai va implicar-se a fons. Per reblar el clau, sobtadament, Lázaro morí un dia abans de venir a Barcelona per fer una conferència defensant l'autenticitat dels seus quadres i assumir els costos del número. Santos agafà el timó de la revista, que econòmicament trontollava, i decidí arriscar-se.

Després d'un número de tràmit, ja preparat, dedicat a la presència dels animals a l'art, el cinquè tractà íntegrament sobre el surrealisme i Santos figurà com a únic director. Aquesta decisió,

Reunions d'amics. A l'esquerra, Rafael Santos acompanyat de Pedro Laín Entralgo i, asseguts a terra, el poeta Luis Rosales i María Teresa Bermejo, l'esposa de Santos. A la dreta, Rafel Santos fumant amb pipa acompanyat per José M. Castro Calvo, María Teresa Bermejo i Mario Cabré, a Barcelona. / ARXIU FAMILIAR / GARCÍA MONTSERRAT

Reunió del jurat del Premio Boscán, el juny de 1958. D'esquerra a dreta, Francisco Galí, Jaime Delgado, Rafael Santos, José M. Castro Calvo, el baró de Güell, Antoni Vilanova, Néstor Luján i Fernando Gutiérrez. / ARXIU FAMILIAR

des de la perspectiva present, pot semblar poc rellevant, però a l'època tingué la seva transcendència. A mitjan 1948 el surrealisme arrossegava moltes connotacions negatives i s'entenia com un accident d'un món que calia abolir, una estètica degenerada (l'adjectiu és d'època) que encobria els perills de l'agnosticisme i el comunisme. Molts patrons de *Cobalto*, quan reberen la revista, es donaren de baixa.

Al mateix temps, però, persones destacades del món de l'art valoraren molt positivament aquell número. Santos Torroella, des d'una publicació legal i tibant al màxim el possibilisme que permetien els temps, es convertia en promotor visible de l'art nou a Barcelona. Antics membres de l'ADLAN —els Amics de l'Art Nou, que actuaren durant la II República— se li acostaren per tal d'emparar-se sota l'editorial Cobalto i crear una plataforma que seguís amb la nova línia iniciada.

Passa a la pàgina 3

Fragments d'un dietari inèdit

RAFAEL SANTOS TORROELLA

► **13 de agosto de 1947.** Antea-yer, con Antonio Tovar, que se detiene un día con nosotros de paso para los cursos veraniegos de Puigcerdá. Días antes nos había enviado su último libro, el Sócrates que acaba de publicar Revista de Occidente. El prólogo, lo único que he leído hasta ahora, promete mucho: un esfuerzo denodado por sacar con vida, de entre el agobio de la erudición, la lejana figura del sabio ateniense.

Nos reunimos, después de cenar, con Luys Santa Marina. Antonio vino acompañado de Martín de Riquer. Existe cierta similitud entre ambos: la misma tenacidad en el trabajo, terrenos colindantes en la investigación filológica, juventud en edad y en el estilo... Con Luys tienen en común la nobleza de carácter, la seriedad, el tesón. Antonio es de risa más franca y abierta; Riquer, es menos sociable, más unilateral; Luys,

más inflexible en sus opiniones, más severo en su apariencia, aunque con un fondo de gran ternura.

► **4 de septiembre de 1947.** Numerosas lecturas en estos días, a remolque casi siempre de mis constantes adquisiciones de libros en las tiendas de lance.

Rafael García Serrano, Los toros de Iberia. Excelente escritor, de mucho nervio e intencionada enjundia; acaso el prosista más vigoroso de la generación surgida a las letras con nuestra guerra civil. La obra de Cela fue un espejismo; cada día pierdo kilates y pone de manifiesto su endeblez constitutiva.

► **1 de enero de 1949.** Nada más triste y desolador que la crítica actual. Y decimos "crítica" porque de algún modo es preciso denominar eso que publican nuestros diarios y revistas, sin duda escrito por sus autores

con la pretensión de que lo sea, de que el sufrido y maltratado lector comentario crítico. Si no fuera tan triste y desolador ni siquiera valdría la pena...

► **2 de octubre de 1949.** El domingo, día 30, a Masnou, con Maite, de Lasarte y Prats. Allí nos reciben Josefina Cusí y el compositor Cumellas, a quien no conocía. Repaso nuevamente los dalís, que ni Prats ni Ainaud habían visto. En el estudio de Josefina, con su acompañamiento de dibujos dalinianos —entre ellos un retrato de Pep Ventura—, escuchamos algunos discos: *El Mesías*, de Händel, y *Le sacré du Printemps*, de Strawinski. Suelo oír poca música; ésta me impresiona muy favorablemente. Después, en casa de Cumellas, quien vive solo, con una vieja sirvienta, escuchamos algunas composiciones suyas, que él interpreta al piano. No acabo de verle seguro y per-

sonal; hay algo informe y demasiado fácil todavía en su música.

► **17 de octubre de 1949.** A casa de Miró con Alberto Sartoris, su mujer Carla Prina, el arquitecto Sixto Yllescas, Munné...

Nuevos cuadros de Miró, dentro de la misma serie de los que ya conocía. Mi sorpresa cuando me aclara que todo esto no lo expondrá en París hasta 1951 (¡con las prisas que siento yo por dar a conocer cada cosa que escribo!). En la pared, a manera de hoja de ruta, un trozo de papel en el que Miró ha esquematizado el proceso a que deberá atenerse una de esas obras. Las palabras escritas allí constituyen una especie de poema, acompañado de algunos grafismos —células vivas de la obra en formación— que registrarán los elementos del sueño, visión o proyecto que quiere realizar.

L'art de Santos Torroella

Ve de la **pàgina 2**
Aquest fou l'origen de Cobalto 49, “la institución catalana más dinámica e imaginativa de promoción del arte nuevo”, segons va escriure el crític Cesáreo Rodríguez-Aguilera l'any 1986.

► **Dalí, Miró, Dau Al Set.** Després del número dedicat al surrealisme i per tal de reforçar la difusió tolerada de l'art d'avantguarda, Santos modificà el pla de la col·lecció ‘El arte y los artistas españoles desde 1800’, que publicava Cobalto, i encarregà dos estudis, un sobre Dalí i l'altre sobre Miró. L'assaig sobre Dalí el va escriure Oriol Anguera i a Dalí, que revisà les proves del llibre durant un còctel que se li oferí al Ritz, l'irrità profundament; trobà que era un llibre “de un provincianismo i mal gusto que da verguenza”, segons va escriure (amb aquesta ortografia) a la seva família, i per acabar-ho d'adobar l'indignà la reproducció de dos quadres falsos. El llibre sobre Miró, més interessant, el firmà el poeta Juan Eduardo Cirlot, que es cartejava amb André Breton i era proper als creadors de la revista *Dau Al Set*. Santos i Miró no feia gaire que es coneixien, però després d'una trobada a les Galeries Layetanes es veieren sovint i sortiren moltes nits. Començaven sopant a l'Amaya, seguien després pels locals de varietats —la Bodega Bohemia (decorada amb quadres de Clavé, animada per l'espectacle del Gran Gilbert i Mary Alda), el Barcelona de Noche— i acabaven, ben entrada la matinada, menjant xocolata amb xurros a les granges del Barri Xino. A Miró li agradava el Paral·lel, perquè li recordava l'escatant animació dels anys vint i trenta. Una d'aquestes nits, en Santos digué a Miró que, a banda del llibre de Cirlot, Cobalto prepararia una exposició amb els seus quadres. Feia 30 anys que Miró no exposava a Barcelona!

El dia de Sant Jordi de 1949 s'inaugurà aquella retrospectiva, afermant-se així una línia, encara fràgil, de continuïtat entre l'art

Rafael Santos en un retrat pintat per Ramón Gaya.

d'abans i el de després de la guerra. Aquella pintura, però, no era del gust de tothom. Un visitant, miop i atabalat davant el món mironià, va deixar una targeta a la galeria amb un missatge contundent: “Para vergüenza del siglo XX esta producción, llena de aberraciones, se intenta cubrirla con el pomposo nombre de arte moderno. Los frenópatas tienen la palabra”.

Gràcies a la intercessió de Santos, Ors descobrí Dau Al Set i els féu participar al Salón de los Once de Madrid

A banda de recuperar el discurs surrealista del passat recent, Cobalto 49 també va ser la plataforma que possibilità la difusió de l'obra d'artistes joves, especialment de Dau Al Set. Dos exemples: Cobalto organitzà l'exposició *Un aspecto de la joven pintura. Tàpies, Cuixart, Ponç* i publicà el llibre de poemes de Joan Brossa *Em va fer Joan Brossa*. Fou gràcies a la intercessió de Santos que Eugeni d'Ors descobrí aquell grup i, poc després, al Salón de los Once que Xènius organtizava a Ma-

drid, hi participaren. D'Ors, al catàleg i amb optimisme, afirmà “que el arte nuevo —seguimos llamando así al históricamente posterior al impresionismo— se ha vuelto en España cosa popular”.

► **Santos i el “diálogo”.** Santos Torroella, tres anys després del seu retorn a Barcelona, havia recuperat les il·lusions perdudes. Després del número de *Cobalto* dedicat al surrealisme, després de l'exposició de Miró, després d'haver participat activament a l'Escola d'Altamira —un fòrum que reuní bona part dels crítics que defensaven una estètica que no fos estrictament mimètica—, ja era un home força conegut als cercles artístics espanyols.

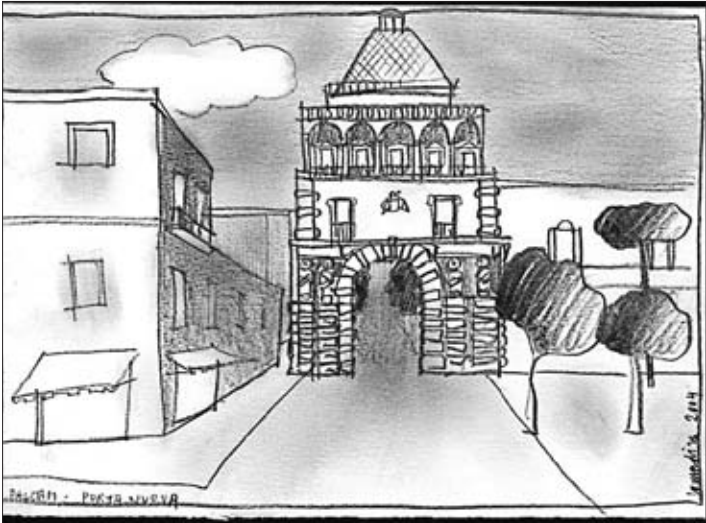
El seu passat militar seguia impedit una vinculació contractual amb projectes oficials, però la feina feta a favor de l'art nou li va permetre col·laborar activament en un capítol apassionant de la cultura del franquisme. A principis dels anys cinquanta, els sectors menys esclerotitzats, més cultes, del règim —Dionisio Ridruejo i l'equip ministerial de Joaquín Ruiz Giménez— provaren d'alterar la inèrcia conservadora i tradicionalista que s'havia fet hegemònica en la política de Franco. Santos Torroella, des de Barcelona, fent de pont entre Catalunya i Madrid, s'incorporà a les tasques d'aquests intel·lectuals.

Com ha estudiat amb detall Jaume Vidal Oliveras, Santos assessorà l'arquitecte José Antonio Coderch en el disseny del pavelló espanyol que participà amb èxit a la IX Trienal de Milà de l'any 1951; Espanya, per primera vegada, presentà obres d'art contemporani (Miró, Oteiza, Àngel Ferrant). Fou també Santos Torroella qui organitzà els Congressos de Poesia. Aquesta fou la seva aportació més sòlida per construir un espai de diàleg que integrés les veus dels escriptors discrepants i contraris a la dictadura. La literatura en català, així, anava sortint de les catacumbes. És de justícia recordar-ho.

guida durant més d'una dècada, forjant-se una entesa d'enriquiment mutu que durà una bona temporada.

Santos, al Congrés de Segòvia, juntament amb els poetes Leopoldo de Luis i José Luis Cano, proposà la creació d'una casa de la poesia. Seria un espai per a la conversa, per a la lectura, per a la difusió de llibres... El projecte no tirà endavant, però la idea revelà una forma d'entendre la cultura paradigmàtica de Rafael Santos Torroella. A la casa dels poetes hi cabien tots els que escribien versos; allí coincidirien els veterans —Vicente Aleixandre, Dámaso Alonso— amb els joves —José Caballero Bonald, Llorenç Gomis, Joan Perucho— i, al marge d'ideologies i llengües, al marge de si eren guanyadors o perdedors d'una guerra, al saló d'aquella casa la cultura seria l'eina primera de la cohesió entre els escriptors.

COMPOSICIONS DE LLOC

Tornar a Palerm

NARCÍS COMADIRA

Des del cim de Monte Pellegrino, es veu Palerm jaient confiada, estesa en el pla que li marquen el golf i les muntanyes. A l'esquerra, un mar blavíssim; damunt, un cel més blau encara, amb quatre núvols decoratius descansant sobre la carena pelada. En primer terme, una figuera de moro amb les pales carneses sota un eucaliptus de fulla tremoladissa i perfumada. Fa deu anys, un juny radiant, vaig arribar-hi per primera vegada, per mar. Ara, sense haver-hi tornat més, hi arribo en cotxe, en un taxi des de l'aeroport. Quan l'avió s'hi acostava, era fosc i només les files de llums grogues em servien per resituar la costa, el port, les muntanyes... Tot això de l'eucaliptus i la figuera de moro, les muntanyes pelades i la ciutat estesa entre el blau del mar i sota el blau del cel és una mescla de record i de desig.

Plovineja. Se'm fa estrany veure ploure a Sicília, però som a finals de novembre. I com que plovineja, ja es poden imaginar com va l'autopista que des de l'aeroport ens duu a la ciutat. Els

Porta Nuova, amb les seves dovelles inflades i els telamons amb bigotis. La *loggia* del damunt a penes es veu i la coberta de majòlica amb la gran àguila encara menys. Entrem a Piazza della Vittoria, passem entre el palau dels Normands i el palau arquebisbal, davant de la catedral, i enfilem el Corso Vittorio Emanuele, que és on ens espera el Centrale Palace Hotel. Meravellosament confortable.

També em sembla confortable, l'endemà, l'aspecte general de la ciutat. I això no vol pas dir que hagin desaparegut totes les bastides rovellades dels palaus *in restauro*, algunes sí. Tampoc no vol dir que els carrers siguin més nets i les façanes de les cases més polides, tot i que, en general, Palerm em sembla que, en aquest aspecte, ha guanyat. No, jo em referia a una confortabilitat més radical. Fa deu anys, la ciutat era plena de soldats armats amb metralletes, cosa que t'inquietava una mica. Ara no. Sembla que tot respira més tranquil·litat. ¿Vol dir això que les tensions han baixat perquè qui hi fa negocis els pot fer sense gaires impediments?

¿Vol dir això que la fera de la radicalitat violenta està adormida passatgerament? No ho sé. Però trobo una Palerm que respira i jo ho faig també, relaxat. Soc aquí només per dos dies, i hi tinc una tarda sencera de feina. Poc temps per tornar als llocs coneguts, poc temps per visitar el palau

Abatellis, per veure-hi el bust preciós de Laurana o l'*Annunziata* d'Antonello de Messina o l'espectacular *Triomf de la Mort*, per anar al museu arqueològic o a la capella Palatina. I ja no cal dir per pujar fins a Monreale per veure-hi, una vegada més, els mosaics llampeguejants. No, res de museus, res de *pupi* ni res de cadàvers empolgats. No, només passejar. Fins a la catedral, tan minuciosament brodada per fora i tan decebedora en el seu barroc interior. Fins al Teatro Massimo, digne decorat per al final de la tercera part d'*El Padri*. Només passejar, només respirar la llum, avui que ja no plou, només sentir bategar tot el perfum de l'illa, perfum de pasta amb sardines, de pa fregit, de *caponata*, de taronges dolçissimes i antigues, i abandonar-se a l'alenar d'un son segurament sense futur.

“Passejo fins a
la catedral, tan
minuciosament
brodada per fora i
tan decebedora en
el seu barroc interior”

La casa de la poesia

J.A.F.

Durant els primers anys cinquanta van celebrar-se tres Congressos de Poesia —a Segòvia, Salamanca i Santiago de Compostel·la— organitzats per Rafael Santos Torroella. Reunió de poetes, els Congressos foren l'espai d'un diàleg que transcendí la literatura per convertir-se en punt de trobada d'intel·lectuals que, amb el pretext dels versos, assajaren una convivència inèdita basada en el respecte i la llibertat de pensament.

Entre finals de 1951 i principis de 1952, durant una de les freqüents estades de Santos a Madrid (com a cronista de la I Bial Hispanoamericana d'Art per a Correo Literario), Joaquín Pérez Villanueva —que era Director General d'Universitats— li proposà d'organitzar una trobada de pintors a Segòvia. Santos va fer una contraoferta: en lloc de pintors,

poetes. I poetes de totes les llengües de l'estat. Fou una mostra més de la capacitat de Santos per a la gestió cultural. Fou, sobretot, una mostra exemplar de la voluntat de “diàleg” del ministeri Ruiz Giménez, una estratègia paral·lela a la promoció de l'art d'avantguarda per part de l'estat.

Malgrat les lògiques temences i les inicials reticències, els poetes catalans —Carles Riba, Marià Manent, J.V. Foix, representants tots tres d'exigència estètica i fidelitat lingüística— participaren als Congressos, donant suport implícit a la línia oberturista que des de dins del franquisme proposava el grup de Dionisio Ridruejo y Pedro Lain. Trencant la seva política d'abstinència respecte l'espanyol i Espanya, Riba es convertí en protagonista d'aquelles trobades. Molts escriptors descobriren l'exemple d'integritat moral de qui era referent primer d'una literatura perse-

LLETRES

Déu, Pàtria, Tradicions, Art i Família

JOSEP CASAMARTINA I PARASSOLS

Memòries

Josep Puig i Cadafalch

Publicacions

de l'Abadia de Montserrat

Barcelona, 2003. 412 pàgines

Qui vulgui saber com vivien els Muntadas a la flamant torreta del Tibidabo o els Quadras al palauet de la Diagonal; les trifulques d'Avelino Trinxet amb el seu nebot i explotat Joaquim Mir; la vida i miracles de la frívola, rica i soltera Mercè Llorach; els negocis de Pich i Pon, els salons de la seva amiga i l'amistat que mantenia amb Cambó; o quina mena de xocolata prenien els diumenges a la tarda Antoni Amatller i la seva filla Teresa..., no cal que corri a la llibreria més propera a buscar les *Memòries* de Puig i Cadafalch perquè no hi trobarà res de tot això. Però, si en un pla més seriós vol saber, per exemple, què va passar exactament amb Eugeni d'Ors i Joaquim Torres-García quan va morir Prat de la Riba, tampoc no ho trobarà. Els més curiosos poden topiar-se amb alguna cosa d'això si furguen a l'amarga *Historia de mi vida* del pintor català de l'Uruguai.

Sens dubte, Puig i Cadafalch va ser un personatge clau en la complicada història de Catalunya del primer terç del segle XX, sobretot en la del catalanisme polític i la de la Lliga. Va tenir encerts, però també va estar enmig de molts sidrals, propis i aliens, molts dels quals amb prou feines apareixen en aquestes memòries absolutament atípiques. Els textos del llibre són un recull d'articles que ell guardava aplegats en un dossier segurament preparatori per a unes memòries definitives. Entre els

Josep Puig i Cadafalch treballant al seu despatx.

articles ja publicats, també hi ha alguns textos inèdits que els complementen i representen, de bon tros el més interessant del conjunt. Poc sabem si tot plegat era el punt de partida, la referència per redactar un text més ho-

mogeni i fluid, o bé si l'autor pretenia fer una mena de *collage*, com si es tractés d'una de les seves conglomerades i desimboltes façanes.

L'edició reflecteix fidelment el contingut d'aquest dossier, amb tots els

buits i els interrogants que deixa oberts. Està be que s'hagi fet l'esforç de publicar-lo, així aquests papers no s'han escampat. Però cal aclarir que tampoc no es tracta d'un recull exhaustiu d'articles i textos teòrics, un conjunt que seria francament interessant que s'arribés a editar algun dia. Puig en el present recull a penes inclou res parlant de la seva arquitectura —ni la dels altres col·legues de generació— com si aquest vessant no comptés gaire o, potser, perquè ja havia tingut un bon reconeixement. El conjunt de textos del llibre se centra, més que res, en l'aspecte polític, una faceta conflictiva i enrevessada que no li va funcionar tal com ell esperava. Es nota que la tria és feta amb una certa amargor i ressentiment ja que, per sobre de tot, és una mena d'autovindicació, no exempta de retòrica, on es passen de llarg alguns moments compromesos i d'altres d'escabrosos. Entre els textos addicionals hi ha una carta adreçada al general Franco l'any 1936, i un article del jove Oriol Bohigas defensant, als anys cinquanta, l'arquitectura de Puig, un text que malgrat no ser propi també estava inclòs en l'esmentada carpeta del prohom mataroní. El llibre es clou amb un extens currículum.

Puig, en un moment de sinceritat, explica al text introductori que pretén fer només un simple esbós, ja que ens diu que sempre li ha plagut més l'esbós que l'obra acabada. Més endavant ho torna a repetir. Reconeix que ha necessitat tothora l'ajuda dels altres per acabar les coses, ja fossin textos o arquitectura. L'aclariment és important perquè implica, sense dir noms, la sèrie de bons col·laboradors que ell havia tingut. Tot un equip treballant per acabar l'obra d'una manera que semblés feta d'una sola mà: la de Puig i Cadafalch, sovint amb uns resultats esplendorosos. Això que en arquitectura li va ser possible, perquè tenia un estol d'estudiants i joves professionals que el veneraven —a més d'excel·lents operaris—, en política li va fallar de dalt a baix perquè la construcció del món —i també la d'un país— és bastant més complexa que la d'un edifici.

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Epifanies

JORDI LLOVET

Obras Completas III: Narraciones

Franz Kafka

Galaxia Gutenberg-

Círculo de Lectores

Barcelona, 2003.

Epifanías

James Joyce

Ed. de David Hayman

Montesinos

Barcelona, 1996

No havent-me pogut esplaïar dijous passat, dia de la circumcisió de Jesús —no hi hagué diari— sobre els prepucis en la literatura universal en un article que guardaré per l'any que ve, s'escau de parlar avui, al cap de dos dies de l'Epifania del Senyor —diada coneguda també, des del segle III, per influència d'unes homilies del Papa Lleó I, com a Diada de Reis—, no tant del sentit cristià d'aquesta festa (avui negada i transvestida per culpa del mercantilisme històric que l'acompanya), com del sentit que les epifanies, en minúscula, han tingut en els homes de lletres del segle XX, no precisament de missa i comunió quotidiana.

Epifania, paraula grega que es conserva quasi intacta en les llengües romàniques, vol dir, senzillament, 'manifestació', una cosa així com desvelament (no pas revelació, que és una

altra cosa), i remet, en l'àmbit de la nostra religió preponderant, com ja s'ha dit, a la manera com Jesús es va fer present als tres mags d'Orient que van anar a adorar-lo seguint, ens diu la Bíblia, un estel que no ha deixat de reproduir-se, des de temps immemorial, com un cometa: altra cosa és que els mags (que no degueren ser reis per res del món, sinó més aviat mercaders d'upa), en veure aquell nen que, segons la tradició, ells haurien acceptat com el Messies, deixessin generosament les mercaderies de gran vàlua que portaven —or, encens i mirra, productes tots ells molt apreciats a Palestina, que no els conreava— als peus del pessebre famós, habitat per Josep emmurriat i la felicitat Maria, pel nou nat i, per escriure, diuen, per una mula i per un bou davant una menjadora: imatge fantàsica d'aquelles que tothom perdona, si no exulta.

No queda clar fins a quin punt Joyce, que es va educar als jesuïtes, pensava en Jesús quan va escriure les seves famoses *Epifanies* de 1900-1903 —veritable obrador de contes i novel·les ulteriors, des de *Dublinesos* fins a *Ulisses*; com són obrador de la seva obra madura les petites proses de Kafka del llibre *Contemplació* (dit justament així!)—; més aviat hem de creure que el dublinès pensava, com a excel·lent i no professional filòleg que era, en el sentit de la paraula grega. Vegeu-ne una, segons l'edició de David Hayman citada a dalt: "Una nit

Franz Kafka.

sense lluna, a sota de la qual les onades brillen dèbilment. El vaixell entra en el port; més d'un llum hi és encès. El mar està intranquil, tens d'una ira maldestra com els ulls d'un animal a punt de saltar-li de les conques a causa d'una fam no menys furiosa. La terra és llisa, coberta de boscos esclarissats. Una gentada aplegada a la riba per veure quin és aquest vaixell que entra en el port". Vet aquí, ara, una epifania de Kafka: "A sota, es veu la llum del sol, que ja minva per cert, en la cara d'una noia que mira tot al seu voltant, i, tapant-la, es veu, al seu torn, l'ombra d'un home

que arriba, encara més de pressa, rere d'ella. Després, l'home ja ha passat i la cara de la nena apareix tota immersa en la llum".

No vull posar cap èmfasi en les analogies que es podrien trobar entre aquestes dues epifanies i l'adoració dels Mags en el pessebre. Interessa veure, sobretot, que tant l'Epifania bíblica com les epifanies literàries que he esmentat tenen a veure molt més en allò que s'amaga darrere d'una visió —és a dir, amb tot el futur generat per la mateixa visió: creences en un cas, obres madures i estil assaonat en l'altre—, que no pas en la visió mateixa. En aquest sentit, resulta d'allò més adequat anomenar *epifanies* aquestes visions efímeres —Joyce ho va fer; Kafka no, perquè era directament profeta—: són com una flamarada que, lluny de cremar la vista o esgotar-se en ella mateixa com a cosa vista, generen tot un món de creences, de faules o de literatura que sembla, per si mateix, inacabable, infinitament més ric que el punt de què ha partit. Com més brillant i fugissera és la visió epifànica, més fructífer sembla que haurà de ser tot allò que se'n derivi. De la manifestació de Jesús als Reis Mags se'n va desprendre la cristiana, perdurable adoració de la figura del Mesies; de les epifanies de Joyce o de Kafka se'n van desprendre dues de les literatures més extraordinàries del segle XX. (I encara hauriem pogut parlar, naturalment, de les magdalenes o les llambordes *epifàniques* de Proust, que, recordades, van omplir molts centenars, milers de pàgines i de recerques memorables). La *productivitat* de l'epifania, en aquests casos, quasi anul·la l'objecte feticista que la sustenta; i desplega, per segles d'admiració, religions i passions fora mesura —pietoses o no— en l'ànima de fidels i de lectors interminables.

L'Esquius, un nou detectiu, sacseja el policíac català

Andreu Martín i Jaume Ribera publiquen 'Amb els morts no s'hi juga', novel·la guanyadora del Premi Columna 2003

ROSA MORA

L'Àngel Esquius voreja els 50 anys, és alt i prim, té els cabells gairebé blancs i sempre despentinats. És vidu, té dos fills i dos néts bessons. Sap com consultar i consulta l'Enciclopèdia Britànica i, per tal d'impactar una dona, és capaç d'apendre's la història del poeta i dramaturg Christopher Marlowe, contemporani de Shakespeare. Li agraden les dones, però ell els agrada encara més. La sintonia del seu mòbil és la música de *La Cumparsita*. És detectiu privat, viu a la Gran Via i treballa en una agència de Barcelona, a l'avinguda Tarradellas. El seu cap, el Bioscas, creu i repeteix que l'Esquius és un superdotat i ell mateix està convençut que sempre o gairebé sempre té raó. En resum, l'Esquius, un home molt atractiu, és el protagonista d'*Amb els morts no s'hi juga*, la novel·la amb què Andreu Martín i Jaume Ribera han guanyat el Premi Columna

“Hem volgut fer una sèrie policíaca ortodoxa, no una novel·la de fórmula, sinó de gènere”

2003. Amb ella comença una sèrie policíaca que promet atreure molts lectors.

Els dos escriptors són molt coneguts per la sèrie protagonitzada pel jove detectiu Flanagan, que escriuen conjuntament i que van iniciar amb *No demanis llobarro fora de temporada* (Laia). Traduïda al castellà el 1989 per Alfaguara, va guanyar el Premi Nacional de Narrativa. Ja duen nou títols. Es pot dir que Flanagan és l'origen de l'Esquius. “Voliem fer una sèrie policíaca per adults i al principi vam pensar en fer créixer el Flanagan, però ens vam adonar que no podia ser. Hauriem matat la sèrie juvenil, que té molt d'èxit tant en català com en castellà”.

L'experiència de *No demanis llo-*

barro... els va decidir a presentar la nova novel·la a un premi. “Però amb una diferència. Quan vam escriure aquesta no pensàvem en fer una sèrie, però va anar tan bé que vam decidir continuar. De fet, cada cop que escrivim una cosa que ens sembla diferent l'enviem a un premi. És una manera de contrastar opinions. Ho vam fer amb *Flanagan de luxe*, la més difícil de la sèrie, i va guanyar el Premi Columna Jove. *Amb els morts no s'hi juga*, que ja vam plantejar com l'inici d'una saga, vam fer el mateix”.

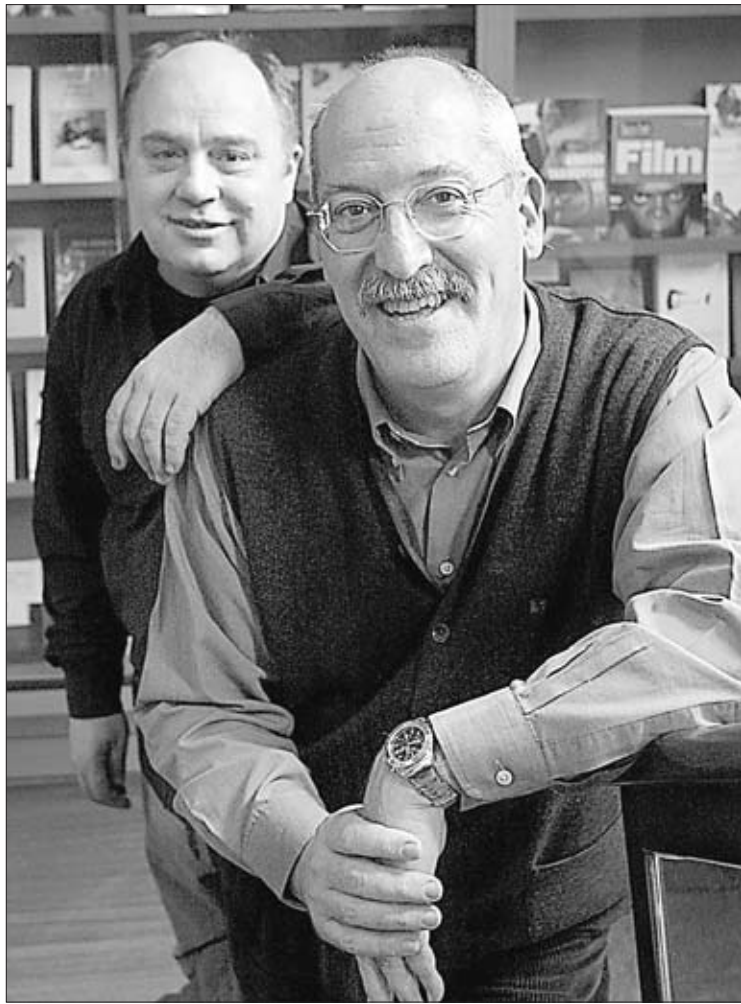
Per Martín i Ribera escriure a quatre mans no és gens complicat. Van començar escrivint junts guions de còmic per l'editorial Bruguera. “Tenim una molt bona amistat, una relació de confiança i en general coincidim de gustos i amb l'objectiu final. Primer estudiem la idea i quan la tenim clara ens reunim per plantejar l'argument i l'estructura de la novel·la, després un dels dos l'escriu i la passa a l'altre i a partir d'aquí vénen els canvis i les correccions”.

Admeten tots dos que “a nivell particular” s'inclinen per coses diferents. A l'Andreu Martín li agraden més els assassinats en sèrie i al Jaume Ribera, els casos no resolts. Dos aspectes que no es troben a *Amb els morts no s'hi juga*. En aquesta novel·la només hi ha tres assassinats i tots tres queden resolts i ben resolts. L'escriptors plantegen tres línies d'investigació: l'assetjament telefònic i sexual d'una actriu, un cas de corrupció i xantatge de venedors de medicaments als metges i una tercera, molt més literària, a partir de l'estranya mort de Christopher Marlowe. Hi predomina l'humor, que en alguns casos, com el del Biosca, el director i propietari de l'agència de detectius o de l'Octavi, un company de l'Esquius, arriba a la paròdia. “Hi ha moments en què és tanmateix grotesc, de traç gruixut, però només són això, moments. Si ho mantinguéssim a tota la novel·la seria insuportable. L'Esquius en canvi és prou normal per què ens hi sentim còmodes. És un personatge que ens agradaria co-

nèixer”. Tenen raó. Defuig el típic detectiu bohemí i de gavardina.

Ribera i Martín van a contracorrent de la tendència europea d'investigadors que són policies. “Treballar amb la figura d'un detectiu privat ens dona més llibertat. Si el protagonista és un policia, el cent per cent de la novel·la és documentació i hi pesen massa les tècniques de procediment policial. El que nosaltres hem volgut fer es una sèrie policíaca ortodoxa, no novel·les de fórmula, sinó de gènere”.

Amb els morts no s'hi juga té 499 pàgines. La següent entrega, *Joc de claus*, que ja estan escrivint, serà molt més curta. La primera l'ha escrit Jaume Ribera i la segona, l'està fent Andreu Martín. Tant l'argument com l'estructura les comparteixen tots dos. Com diuen, “no es tracta de la suma de dues persones, sinó de la química entre dos escriptors”.

Andreu Martín, al davant, i Jaume Ribera. / SUSANNA SÁEZ

Entre la serietat i l'humor

Amb els morts no s'hi juga

Andreu Martín i Jaume Ribera
Columna

Barcelona, 2003, 499 pàgines

Els que han llegit l'Andreu Martín de *Prótesis*, *Por el amor al arte*, *Aprende y calla*, *El día menos pensado*, *Amores que matan*, ¿y qué? o *El hombre de la navaja*, per dir només uns quants títols, es quedaran una mica sorpresos amb aquesta novel·la. Andreu Martín és droga dura. És sens dubte l'escriptor espanyol que més bé ha tractat la violència urbana, la violència que esclata sovint sense motius aparents, però que té rerefons terribles.

Amb els morts no s'hi juga no hi té res a veure. L'Àngel Esquius és l'equivalent adult del Flanagan. Ara bé, sorpresa no vol dir decepció. D'això res.

Amb els morts no s'hi juga aguanta molt bé. Molt bé, malgrat que hi ha una bona dosi de metaliteratura, una paraula que probablement no agrada ni al Martín ni al Ribera. La divertida confusió entre el Philip Marlowe de Raymond Chandler amb el poeta Christopher Marlowe o el fet que la Maria, un dels personatges, hagi fet una tesi sobre Chandler permet als autors una interessant reflexió sobre el gènere.

Esquius a part, hi ha una galeria de personatges molt ben traçats: el Biosca, el propietari de l'agència de detectius, que si no fos l'amo ja estaria acomiadat; la Beth, jove aprenent de detectiu; l'Octavi, que nomes pensa en el sexe; el Tonet, el guardaespalles; el Palop, el policia bo; el Soriano, el poli dolent, personatges que un espera trobar a les següents novel·les. D'al-

tres que no tenen preu, com les germanes Fochs o la senyoreta Flor Font-Roent, de la bona societat, totes clientes de l'agència.

Tots ells, professionals i clients, es mouen en arguments que tracten de temes molt seriosos: la corrupció, el xantatge, la droga, l'assetjament sexual, però que en determinants moments donen peu a situacions boges. Impagables són les escenes de les germanes Fochs refugiades a l'oficina del Biosca o la del geriàtric Estany Daurat, que fan pensar en el camarot dels germans Marx o en algunes de les històries de *La aventura del tocador de señores*, d'Eduardo Mendoza. Per tota la novel·la planeja un humor tipus Dörmunder, de Donald E. Westlake.

Acció i reflexió, serietat i humor. De ben segur les històries de l'Esquius atraparan els afectats del gènere.

Perquè viuen aquí

MARC ROMERA

Por vivir aquí. Antología de poetas catalanes en castellano (1980-2003)

Edició de Manuel Rico

Bartleby Editores

Madrid, 2003. 314 pàgines

La incomoditat és el centre de tot comentari referit a una antologia, perquè les antologies, essencialment les que agrupen un ventall de poetes representatius de vés a saber què, són com una trampa en què editors, antologuistes, poetes inclosos, poetes exclosos i lectors sempre acabem caient. És com anar a buscar en un *greatest hits* tot allò que ens fa mandra destriar de la gran caldera. Però, tot i així, venia molt de gust una antologia que ens presentés allò que es cou en poesia en castellà escrita per poetes que han nascut o resideixen a Catalunya després dels *novisimos* dels anys setanta, i això ens ho ofereix aquest *Por vivir aquí*, editat a Madrid, que Manuel Rico presenta com una mostra representativa del que fan els tan oblidats poetes de casa nostra en castellà. I dic oblidats perquè aquesta és la impressió que fa el fet de veure, en el concorregudíssim acte de presentació del llibre, una presència de zero

persones vinculades a la poesia o a la literatura catalana actual. I aquesta és la impressió que fa quan parles amb ells de suports o de relacions amb les institucions i totes aquestes coses que de tan a prop que són —vull dir Barcelona— els ignoren per castellans, o de tan lluny que paren —vull dir Madrid— els ignoren per perifèrics. La solució es palpa en l'ambient: a diferència de les turbulentes relacions que es donen entre els cataloescrivents, els castellanoescrivents s'estimen cosa de no dir, perquè es necessiten i perquè, en molts casos, semblen créixer junts.

Un dels atractius emotius del llibre consisteix en una presentació de Manuel Vázquez Montalbán, que deu ser la darrera o una de les darreres aportacions que devia fer a la poesia. Vázquez Montalbán reflexiona sobre el fet d'escriure en castellà o en català a Catalunya des del final de la guerra civil fins a un abans d'avui. Llegint alguns

autors de l'antologia un s'adona de l'enveja que al poeta, preocupat per aquestes coses, li ha de fer l'artista plàstic o el músic, que escriuen directament un llenguatge universal que no els congrega en cap parròquia que no sigui la del sentit estètic de la seva obra. I és curiós com alguns dels poetes que més destaquen, Esther Zarraluki, Rodolfo Häsler o Carlos Vitale, han mamat del món de la pintura i aquest món ha influenciat i enriquit decisivament la seva obra.

Cada autor, currículum a part, s'introdueix amb un intent de poètica que ens demostra que hi ha molts poetes que tenen molt clar què estan fent, com Jordi Virallonga, d'altres que no ho tenen gens clar, i la resta, a qui no importa gaire el seu marc poètic. Tot i així, ens trobem davant una varietat interessant de propostes que van de la poesia de l'experiència, en certa manera hegemònica a la poesia castellana actual,

segons l'antòleg, a la qual cerca en una nova materialitat de l'objecte-llenguatge, passant per la introspecció quasi existencialista, l'aproximació a un surrealisme imaginista o a l'irracionalisme, on trobem un genial Ramon Andrés (la buena poesía ha conseguido 'nombrar' de otro modo") o la que juga a fer possible una simbiosi entre reflexió i emoció, on excel·leix la imatgeria de Sergio Gaspar. El que no diu l'antòleg és que en alguns casos, sobretot en el d'obres antologades que es podrien etiquetar de l'experiència o de línia clara (poesia que s'entén, vaja), més que poesia el que ens trobem és un seguit de línies que només són el fruit potner d'una mica de prosa retallada que si no portés forma de poema no seria ni prosa poètica de tan, permeteu-m'ho, prosaica. I un es pregunta si és just que per culpa d'això ens haguem quedat sense poetes de la profunditat de Mario Lucardo, Alberto Tugues o Teresa Shaw (*Destiempo*, March Editor. Barcelona 2003), que es queda fora de l'antologia perquè va néixer un any abans, és a dir, a destemps, però que seria, amb la seva visió a través del llenguatge, una important aportació de qualitat i de saviesa poètiques a aquesta antologia que no per ser antologia deixa de ser necessària.

HISTÒRIES DE FA POC

EL TENOR VIÑAS. La barreja gairebé màgica d'emotivitat, talent i força de voluntat van convertir Francesc Viñas i Dordal (Moià 1863-Barcelona 1933) en un dels intèrprets més genials de Wagner, embadalint els teatres lírics més exigents d'Europa i Amèrica i exercint la seva passió pel cant com un sacerdot.

La força secreta del tenor Viñas

GENÍS SINCA

Està cantant, però sembla que la veu no li surti de la boca. Més aviat li envolta el cos. És un efecte estrany, molt rar, que de seguida capta l'atenció del espectadors, sense excepció. La sonoritat no està restringida a cap òrgan facial concret: la veu surt de dintre la massa corpòria, no gaire alta i rodona, i més enllà del paladar, dedins la gola, el diafragma emet un tipus de tremolor que té molt a veure amb un sentiment de melangia, la mena de dolor amarg i profund que profeix el cor en moments d'emotivitat alta i que fa que el públic, fins i tot els crítics més exigents restin embadalits. Som en aquell llunyà 9 de febrer de 1888, jornada històrica al Gran Teatre del Liceu, i els espectadors tenen la impressió que un astre de primera magnitud acaba d'aparèixer a l'escena lírica.

Al pati de butaques, enmig d'una pluja d'aplaudiments extasiats, veuen les llàgrimes rodolar en el rostre familiar, lleugerament embotit, encara sorprès i enlluernat del jove Francesc Viñas, i comença a circular la història al·lucinant d'aquesta força de voluntat esfereïdora, amb el rumor que el debutant és el repartidor de les espelmes que il·luminen el teatre. En efecte, Viñas, de 25 anys, en fa cinc que es traslladà a Barcelona des de Moià per treballar a la cereria dels tiets, ca l'Abella (botiga d'espelmes que encara avui dia existeix en una cantonada de la plaça de Sant Jaume, de Barcelona). És l'encarregat, i durant tots aquests anys, mentre de nou a deu de la nit assisteix a classes de solfeig al Conservatori de Barcelona, procura que els repartiments d'espelmes esteàriques —que aleshores il·luminaven

Al Liceu, on porta la comanda d'espelmes, s'amaga en un racó i escolta els cantants, sobretot a Gayarre

part dels teatres— coincideixin amb les hores d'assaig del Liceu. Porta la comanda, fa veure que marxa i s'amaga en un racó per escoltar els cantants, sobretot el gran *divo* navarrès Julián Gayarre: la imatge concreta d'un somni.

Una il·lusió covada en l'experiència penosa d'una infància més aviat dickensiana. Als deu anys Viñas es veu obligat a deixar la llar paterna, cal Segaró, una família humil de llauradors de Moià. Fa d'escolà, de pagès, de teixidor i fins de pastor. Arriba a tenir 35 ovelles i 14 cabres al seu càrrec. En la solitud dels voltants del poble, forja, a còpia de feinejar, no el físic d'un vividor sinó el d'un camperol resistent, tenaç, amb les faccions rebotides del que seguirà impertorbable el camí per conquerir allò que en secret tan desitja.

El trasllat barceloní li permet fer un gir de 180 graus. Deixar de cantar nades amb el seu pare, que tenia dots de baríton excepcio-

Francesc Viñas en un retrat de 1900.

nals, per treballar a la cereria Abella dels tiets. Quan ells no són a casa imita les veus que ha escoltat amagat entre bambolines. Tanmateix, després de mesos de vocalització se li afebleix la veu i es desespera. Davant les burles del professor es veu obligat a pujar un to i el so esdevé encara més dolç, més agut; s'acaba de convertir en tenor. I aleshores es produeix el miracle: el mestre director del Liceu Joan Goula, que l'ha sentit quan estudiava, li proposa debutar amb *Lohengrin* de Richard Wagner (1813-1883), aquell inoblidable nou de febrer.

Les primeres frases li tremolen a la gola com la flama de les espelmes, però aixeca el rostre i com si en realitat la llum li vingués de dintre, es produeix el fet màgic, ple d'emotivitat, que fa que la música li broti de molt endins mentre avança per l'escenari; el públic resta embadalit: el temperament d'aquesta veu clara i flexible és el deix d'una malenconia que sembla feta expressament per interpretar l'excel·la creació wagneriana; tot plegat, empès per una rara intuïció artística i una manera exquisida de frasejar similar a la de l'insigne Gayarre, i que amb només 25 anys fa que

Viñas apunti maneres d'un Marconi o d'un Caruso. El mateix Gayarre, present a la sala i emocionat per la puresa d'aquesta veu tan nova, va a trobar-lo al camerino, li regala la vestimenta que ell mateix porta a escena pel *Lohengrin* i li augura grans èxits: “Con esta ópera harás nombre y fortuna”, li diu.

No s'equivoca. Viñas canta el cavaller cantor del compositor alemany 120 vegades durant els primers tres anys de carrera, una de les seves preferides junt amb *Tristany* i *Isolda* i *Parsifal*. El periple del moianenc pels teatres lírics més importants d'arreu d'Europa i

Amèrica és una vertadera prova de resistència. Tot i que sovint pateix refredats de certa importància, entrebancs que s'atribueixen a la mala preparació del professorat que Viñas havia tingut i que l'afectava sobretot en el rigor de l'hivern, començà a actuar de manera estel·lar al Teatre Principal de València, amb l'òpera *Mefistofeles* de Boito; seguí amb 16 *Lohengrins*, un rere l'altre, que fa que entre el tenor i els valencians s'estableixi un corrent de simpatia que durarà tota la vida. El faran fill adoptiu de la ciutat. Venç l'escepticisme amb què és rebut al Real de Madrid, on l'heroi wagnerià assoleix també cotes espectaculars. Finalment el desembarcament a la Scala de Milà, el març de 1889, bressol del *bel canto* i primer teatre líric del món: els promotors consideren que el tenor moianenc no té la talla pel que vol representar. No ho acaben de veure clar, però en no trobar-li substitut, Viñas-Lohengrin fa el debut. El públic més intransigent de l'univers operístic se li rendeix. Els milanesos es posen dempeus abans fins i tot que el tenor acabi d'interpretar i demanen a crits el bis pel *racconto* del tercer acte. Ben mirat, tret d'aquests reiterats constipats, provocats també per la tensió nerviosa que el *divo* havia de suportar, l'ascens del tenor és imparable. En poques temporades es fa amb els escenaris italians més importants. El Regio de Torí, el Carlo Felice de Gènova i novament la Scala, escolten el tenor amb autèntica fruïció: Viñas arravata.

Encara que té un repertori relativament reduït (no li agrada allunyar-se del geni de Bayreuth), incorpora *Cavalleria Rusticana* de Mascagni, l'*Africana* de Meyer-

El març de 1889 fa el debut a la Scala de Milà: el públic més intransigent del món es rendeix al seu Lohengrin

beer i fins l'*Aida* de Verdi. Al cap dels anys debuta al Covent Garden londinenc (1893-1895) i al Metropolitan de Nova York (1893-94), però sempre tornarà a Itàlia, sobretot per cantar al Constanzi di Roma (1897-98) especialment i per moltes temporades al San Carlo napolità, que també havia estat feu de Gayarre. Durant els 30 anys de carrera fixa el quarter general a Roma per dues raons essencials. Perquè hi desenvolupa el gruix més destacat de les activitats artístiques i perquè es casa amb l'eminent artista de cant romana Júlia Novelli, el 1892. Tindran una filla, Mercè Viñas Novelli, a la qual el tenor adorava i que posteriorment es casà amb el també desaparegut Dr. Jacint Vilardell. Tanmateix, Viñas no era només un tenor. L'essència del seu art rau en la necessitat de sublimar-se, de donar-se a quelcom elevat que troba en les obres de Wagner l'arrel precisa d'un ideal: Passa a la pàgina 7

El Concurs Internacional de Cant

G.S.

El Concurs Internacional de Cant Francesc Viñas fou fundat l'any 1963 per Jacint Vilardell Permanyer, casat amb la filla del tenor. Se celebra anualment a Barcelona i té com a objectiu descobrir i donar suport a joves valors de la lírica, els quals normalment troben grans dificultats per obrir-se camí en el món musical internacional. El certamen, actualment presidit per Maria Vilardell Viñas, filla del fundador i neta del cèlebre cantant, ha esdevingut

amb els anys un dels esdeveniments més destacats del món de l'òpera i del *lied*, així com una de les primeríssimes competicions en aquests dos gèneres musicals. Enguany, en l'edició que fa 41, el Concurs compta amb una participació de 444 joves cantants de 48 països.

El comitè d'honor del Concurs està presidit per S.M. la Reina Sofia i n'és el vicepresi-

dent el M.H. President de la Generalitat de Catalunya. La primera eliminatòria tindrà lloc el dia 14 de gener al Conservatori Municipal de Barcelona, i la final el dia 23 en el Gran Teatre del Liceu, de les tres de la tarda fins a les nou de la nit. El diumenge 25 de gener se celebrarà el Concert dels Guanyadors, acte que s'encabeix com és tradició en la tempora-

da de concerts del Gran Teatre del Liceu.

El nivell artístic així com el valor proporcional del Concurs ha estat sempre molt elevat, com ho confirma el nombre de grans veus que s'han donat a conèixer en el certamen: Vicente Sardinero, Elena Obraztsova, Anna Riera, Helga Müller, Alicia Nafé, Dalmau González, Natalia Troitskaya, Marina Bolgan, Enedina Lloris, Sumi Jo, Aquiles Machado, Lado Atanelli, Mariola Cantarero, Elena de la Merced, i un llarg etcètera.

HISTÒRIES DE FA POC

Ve de la **pàgina 6**
la sublimació de l'amor amb la mort de Tristany, el mite de Parsifal i la recerca del Sant Graal l'acosten íntimament a un tipus de tradició judeo-cristiana en aquell moment poc acceptada, rara i estranya, que l'uneixen a la religiositat, a la mena de vida que li agrada, o sigui una existència frugal que no només li permeti lliurar-se a la carrera lírica com un autèntic sacerdot sinó també a portar a terme tasques en favor dels seus conciutadans.

Empès per un desig de donació molt poderós, la força secreta que l'empeny des del patiment d'una infància trista i dickensiana el tempta sovint a deixar els escenaris per dedicar-se a activitats altruistes, com la fundació, el 1904, de la Lliga de Defensa de l'Arbre Fruiter, a Moià, que ara celebra ni més ni menys que 100 anys. També escriu nombrosos articles, entre ells "Estudi sobre Parsifal", així com un llibre de valor didàctic altíssim per estudiants de cant, *El Arte Del Canto*, compendi de consells i experiències que el tenor publicà el 1932 a Salvat Ediciones S.A.

Sovint se'l veu a les bibliote-

aquest, a una atmosfera infinita que neix d'un complex de dons dels quals s'esvaeix l'element essencial, com si la veu no li sortís de la boca sinó que ja estigués a fora, vibrant en l'aire, vinguda de l'emissió espontània d'una ànsia de sublimació total, gairebé sobrehumana, que comença i s'acaba en l'expressió serena d'aquest rostre tan especial. Acabada l'obra, a les cinc del matí, amb el públic dempeus davant l'escenari, molts recordaran que aquest rostre abultat ja no es pot distingir del de Parsifal. Viñas s'ha fos amb el personatge.

Encara interpretarà *Tannhäuser* el 1916, també al Liceu, per acomiadar-se oficialment de l'escena. Esperonada per un pressentiment ocult, la sala que el va veure néixer es desfoga en un homenatge històric el 1933. S'hi representa *Tristany*, personatge que el tenor ha viscut desenes de vegades i que, per una carambola del destí, li tenyirà els darrers instants amb clares ressonàncies wagnerianes. Pocs dies després se li diagnostica un tumor de pulmó. Viatja a Frankfurt amb el Dr. Vilardell i un dels dos germans, Pere Viñas, per veure què s'hi pot fer. Però el tenor, de 70

anys, pateix una complicació neu-mònica greu i sap que morirà en poques hores. Obsessió-nat amb la idea de fer-ho a casa, comença un tràgic retorn per arribar a temps a Barcelona. Vol veure la filla i els néts per darrera vegada. Les autoritats alemanyes i franceses mouen cel i terra per facilitar-li el darrer viatge. Garratibat pel dolor, Viñas resta tens al vagó sanitari fins a Portbou, on a les vuit del matí del 13 de juliol entén que el miracle es pro-

El tenor Viñas caracteritzat de Lohengrin.

ques de Roma, París i Milà, on analitza, estudia i aprofundeix en el caràcter dels herois que ha de representar. Viñas no els interpreta. Els viu. Arriba amb la veu a aquell punt tan delicat que el públic d'òpera desitja que li sigui palpat i no grapejat quan entra al teatre. Els espectadors entenen que estan davant d'un Tristany i un Lohengrin autènticament encarnat, sobretot perquè Viñas els parla des de les profunditats d'una emotivitat molt ben armada, que el fa capaç de ficar-se en la pell dels altres, valorar-ne les autèntiques necessitats i, sobretot, transmetre la força de voluntat que li fa superar qualsevol adversitat. Així, finalitzada la prohibició explícita de Wagner d'exhibir *Parsifal* en qualsevol altre festival que no fos el de Bayreuth fins a 30 anys després de la seva mort, Viñas fa l'impossible per representar-lo al Liceu en el moment exacte en que expira la capriciosa data de caducitat. El 31 de desembre de 1913 a dos quarts d'11 de la nit, visiblement emocionat, surt a l'escenari abillat de Parsifal; aixeca el cap i, enlluernat pel tremolor de les espelmes de la sala transporta els espectadors a un món que ja no és

duirà. Se li facilita una ambulància especial fins a Barcelona i la gent dels pobles, assabentada de la notícia, surt al carrer per alliberar els entrebancs del camí. Dins el cotxe, una onada de serenitat comença a cobrir el rostre del moribund. S'acosta a casa. La molsudesa dels llavis retorna a la relaxació habitual i un somriure plàcid se li estén per la cara. A les tres de la tarda del 14 de juliol una verdadera comitiva sanitària arriba al carrer Mallorca, 297, on l'esperen els familiars. Viñas, prostrat, rep l'extremaunció; s'acomiaada amb la serenitat del que ha assajat la mort desenes de vegades. És la imatge perfecta de Tristany, el rostre tranquil, la severitat marmòria, lleugerament somrient, que el tenor Viñas representà tantes vegades; el semblant bondadós que ara, any rera any, reproduïen els fulletons del Concurs, i que sobretot, immortalitza l'expressió subjugant i silenciosa de l'estàtua que Josep Clarà li dedicà al poble de Moià.

La setmana vinent: "Deulofeu ja preveia la fi d'Espanya".

El filòsof parlarà dilluns vinent al CCCB sobre 'Les fronteres d'Europa'

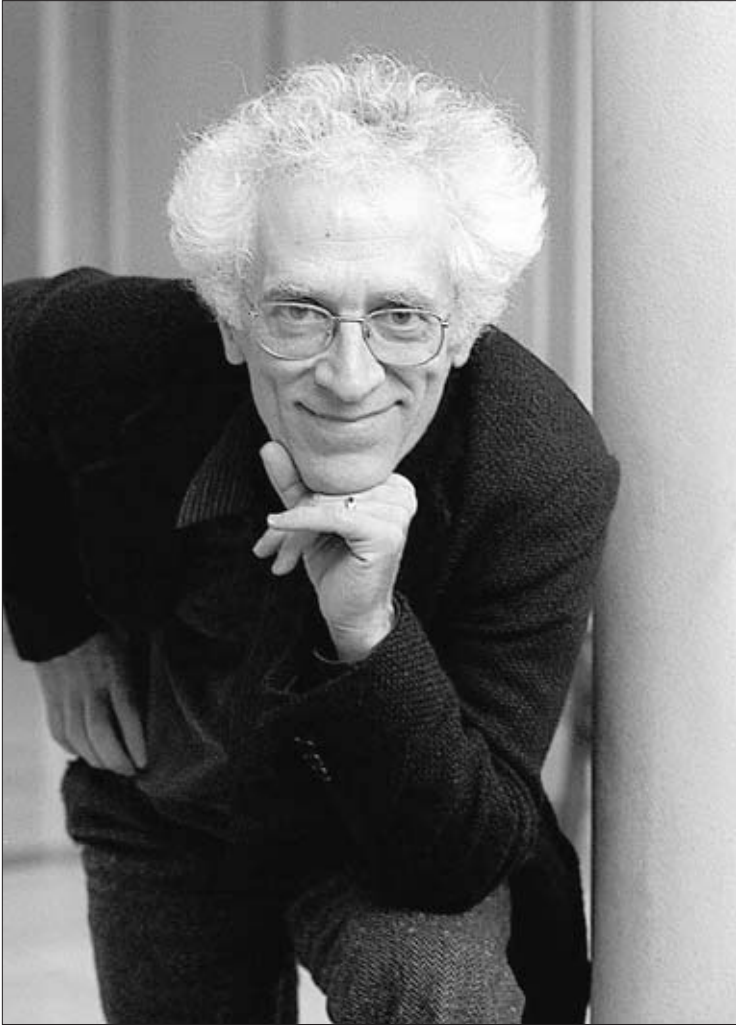
Todorov a Barcelona

FERRAN TOUTAIN

A *Memoria del mal, tentación del bien* (en traducció castellana publicada per Península), Tzvetan Todorov cita una frase d'*El pensamiento político de la dreta*, de Simone de Beauvoir, i observa molt oportunament que podria ser adoptada com a emblema del totalitarisme. Potser algun lector —algun lector desinformat que ignori les posicions d'una bona part de l'esquerra europea durant els anys de la guerra freda— pot trobar una provocació que s'associï el nom d'aquesta escriptora francesa amb el totalitarisme, però estic segur que un cop hagi llegit la frase en qüestió no podrà deixar de donar la raó a Todorov. Diu així: "La veritat és una, l'error és multiple. No és una casualitat que la dreta professi el pluralisme".

Des d'una perspectiva beauvoiriana, doncs, la democràcia és de dretes. Si admetéssim com a bona la premissa, hauriem de dir sense vacil·lació que una persona decent només pot ser de dretes, però això ens faria seguir un corrent que només condueix a la negació del mateix que volem defensar. No es pot ignorar que un cert pensament d'esquerres ha vist el pluralisme com un dels negocis bruts de la dreta, però tampoc es pot ignorar que una part de la dreta s'ha esforçat a presentar-lo com un fenomen de corrupció moral. Com adverteix Todorov, l'oposició política important, la que ha enfrontat la societat del segle XX amb un balanç aproximat de 170 milions de morts, no és la d'esquerra-dreta, sinó la de totalitarisme-democràcia. L'esquerra i la dreta liberals són dos ressorts del mateix mecanisme, i és el reconeixement mutu i l'alternança en el poder d'aquestes dues perspectives el que ha fet l'Europa que ara coneixem.

Pels anys de la transició política, quan es negociava l'adveniment de la democràcia a Espanya, Todorov escrivia sobre teoria literària i ens descobria en el formalisme rus una poderosa alternativa a la literatura entesa com una branca de la sociologia marxista. En aquells moments, la universitat estava plena de petits agents revolucionaris que incitaven els companys a rebel·lar-se contra la imposició des de dalt del que denunciaven com una conxorxa destinada a perpetuar la injustícia social. Altres reconeixien la necessitat de pactar amb les forces burgeses per instaurar una democràcia "formal", però venien a dir que això només era un pas en el procés que havia de conduir a una societat plenament igualitària. Qui més qui menys, tothom fullejava el seu Althusser i el seu Martha Harnecker. Després, amb l'arribada al poder de l'esquerra moderada, el creixement econòmic, la caiguda del mur i el desprestigi forçós de les idees soviètiques, semblava que tot aquell ambient revolucionari havia quedat definitivament fora de lloc. És clar que durant tot aquest temps, en converses de cafè, sempre va ser possible, i fins i tot freqüent, ensopegar militants de les velles idees, consternats per la ruïna de la Unió Soviètica, que expressaven enèrgicament la seva protesta quan sentien equiparar el comunisme amb el nazisme. Però, en general, les aigües estaven tranquil·les, i bona prova del que dic ens la dóna l'enorme expansió que

Tzvetan Todorov. / RICARDO GUTIÉRREZ

va conèixer durant aquells anys el tòpic de la falta d'ideals en la joventut. Les hemeroteques van plenes d'articles sobre el tema.

Últimament el tòpic ha passat a ser el contrari; ara es diu que els joves tornen a tenir ideals. Sense anar més lluny, l'altre dia una veïna meva em declarava tota orgullosa que el seu fill duia una samarreta amb la inscripció: "Poble armat, poble respectat". Jo sabia, per converses anteriors amb la veïna, que el noi era un pacifista insubornable, i potser vaig fer una cara una mica perplexa, perquè de seguida es va voler justificar: "Sigui com sigui, l'important és que els joves tinguin ideals i que vulguin canviar les coses". Li vaig haver de dir que sí. Ara bé,

Ara els joves tornen a tenir ideals, ni que siguin tan contradictoris com els del pacifista que voldria veure el poble alçat en armes

sembla evident que, almenys en opinió d'aquesta senyora, els ideals són consignes, i no importa la qualitat moral de les consignes per celebrar que els joves tornin a tenir ideals. Ni que siguin tan contradictoris com els del pacifista que voldria veure el poble alçat en armes.

Amb els ideals dels joves, han tornat les expressions dels vells, i ara, per les cafeteries de les facultats, es parla de nou de democràcia "formal" i la utopia recupera el prestigi perdut. Mentrestant, uns tertulians asseguren que encara vivim en el franquisme perquè el pacte de la transició es va fer sota pressió militar i uns altres des-

qualifiquen un govern d'esquerres democràticament elegit que encara no ha tingut temps d'exercir el poder. Uns i altres juguen a negar-se mútuament legitimitat democràtica perquè, com Simone de Beauvoir, estan convençuts que només té raó el que coincideix punt per punt amb la pròpia visió de les coses.

Todorov s'ha esforçat a identificar aquestes i altres llavors del pensament totalitari, ha mostrat la necessària equiparació de l'horror nazi amb l'horror comunista i ha defensat la democràcia liberal com a únic remei contra el totalitarisme. Finalment, i amb tota coherència, al seu últim llibre, *El nuevo desorden mundial* (Península), ha reprès el tema del que ell anomena "la temptació del bé" per alertar, a propòsit de la guerra d'Iraq, de la deriva totalitària en què pot incórrer certa concepció pseudoliberal. Les paraules següents resumeixen prou bé el seu pensament sobre aquesta qüestió: "Des de la perspectiva democràtica, quan és possible aconseguir un mateix objectiu per dues vies diferents —de forma ràpida per mitjà de la violència o de forma lenta sense recórrer a la violència—, és preferible optar per la lentitud. És millor desarmar Iraq en quatre mesos sense matar ningú que no pas desarmar-lo en quatre setmanes matant milers de persones". Todorov creu que Europa hauria d'optar decididament per la lentitud. El dia 12 de gener anirà al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona a parlar de les fronteres d'Europa. Ve en un moment molt oportú; amb el panorama actual, les seves idees són un article de primera necessitat.

Ferran Toutain és professor de la Universitat Ramon Llull.

VISTIPLAU

Sopar de matrimonis

EMPAR MOLINER

Posem per cas que heu tornat de vacances de Tenerife i avui heu de fer un sopar amb altres matrimonis per ensenyar-los les fotos o els vídeos. O les diapositives si sou sostenibles. Per molt menjar i beure que subministreu als convidats, no us aguantaran gaire estona sense badallar. ¿Quantes cintes de vídeo suportaran? ¿Quantes anècdotes escoltaran?

Doncs bé, dimarts passat, a TV-3, vam veure el programa resum del *reality show El Talp* i vam entendre quin és el sistema. El programa no era ni més ni menys que això: un sopar d'amics que rememoraven els moments més pintorescos de l'excursió. Menjaven, bevien, parlaven i veien vídeos. I si és així, ¿per quina raó va ser un gran programa en lloc de ser un plom? Perquè els espectadors, a part de poder tornar a veure l'escultural concursant Engelbert, vam sentir xafarderies en forma de confessions de caire psicològic. Això és el que heu de tenir en compte si voleu que els matrimonis s'empassin el vostre viatge a Tenerife sense protestar. "Participant en l'experiència he confirmat una sèrie de punts fràgils que tinc a la meua personalitat", explicava, durant el sopar, el concursant Jaume Mimó. Però la frase de la concursant Roser Barreda encara és més espectacular: "Després de tenir els meus fills, això ha estat el millor que m'ha passat a la vida". La *talp* es justificava amb aquesta transcendència: "Sóc amiga teva, però quan em fas jurar... sóc *El Talp*". I afegia a les càmeres: "El problema de ser *talp* és que he estat *talp* les 24 hores". Si els matrimonis que ens ensenyen com van pujar al Teide en camell fan el mateix, tenen l'èxit garantit. L'amfitriona triomfarà si, entre diapositiva i diapositiva, diu: "Psicològicament em

Un moment de les aventures viscudes pels protagonistes d'*El talp*.

vaig sentir molt fràgil quan el Jaume em va posar les banyes amb aquesta cambrera de l'hotel que veieu a la foto...". I ho serà encara més si ell afegeix: "Mireu: a les imatges estem barallats com a mones. Vam passar tota la tarda sense adreçar-nos la paraula. Quins morros que faig, ¿oi?".

D'*Operación Triunfo* el més emocionant són els moments del càsting. Millor que veure les tres pel·lícules en DVD d'Indiana Jones, és veure l'*Així es va fer*. I de tots els capítols del programa, el millor va ser el resum de dimarts. Ens va interessar particularment la psicologia, que explicava com van fer la tria de talps. Però va deixar-nos amb les ganes de saber-ne més. ¿A quines proves van sotmetre als aspirants a *talp*? ¿Els preguntaven si, en cas d'incendi, preferirien salvar un quadre de Picasso o un senyor japonès a qui no coneixen de res? ¿Havien de ser malvats? ¿Els preguntaven si, en cas de guerra, delatarien els seus veïns a canvi d'un quilo de sucre? ¿De quines qüestions constava el test de personalitat? Posats a fer, seria fantàstic que a TV-3, sempre tan educatius, produïssin un *reality show* sobre tractaments psicològics. Un que es digués *Teràpia de grup*. Naturalment seguint la línia blanca de la cadena. O sigui, amb concursants que sí que vocalitzin i no diguin paraulotes ni quan es llenen en paracaigudes. Perquè, si una cosa tenen els *reality shows* de TV-3 és que ho són, però no gaire. Per fer-nos-en una idea: la situació més violenta del concurs es va produir el dia que va entrar en escena el crustaci Arquímedes. Era un llamàntol que havia de ser traslladat en bicicleta sense que es morís. No sé si caldria una pregunta parlamentària sobre les suposades tortures psicològiques a les quals va ser sotmès.

CIBERO

La xarxa de custòdia del territori

LAIA REVENTÓS

La Societat Espanyola d'Ornitologia (SEO/BirdLife) treballa per conservar les aus i té diversos projectes en marxa. Un d'ells el du a terme en uns arrossars del delta de l'Ebre, llogats als seus propietaris mitjançant un acord de custòdia, on cultiva arròs ecològic, comercialitzat sota el nom de Riet Vell. L'acord estableix que la Societat té cura del terreny (que destina a la conservació d'espècies naturals) i, a canvi, els seus propietaris reben reconeixement social per la forma sostenible de gestionar la seva terra. La SEO/BirdLife és una de les 34 entitats de custòdia que operen a Catalunya i les Balears.

¿Què és la custòdia del territori? "Tenir cura de la terra. Un acord de custòdia és un procediment voluntari entre un propietari i una entitat per arribar a una forma acordada de gestionar una zona rural, sigui una finca pública o privada, un camí, barraca, el marge d'una masia o el tram de qualsevol riu", explica Elena Sixto, responsable de comunicació de la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT), organització que ha realitzat el primer inventari d'acords de custòdia existents al país, 114, entre finques privades i públiques, que sumen una superfície de 74.605 hectàrees. A Catalunya representa el 2,34% del territori; el 0,58% de les Balears.

"Les entitats de custòdia són organitzacions sense ànim de lucre que actuen per protegir i conservar els valors naturals, culturals i paisatgístics de la terra: assessoren al propietari per fer una gestió de la seva finca que conservi els seus valors i recursos", diu Sixto.

L'objectiu és aconseguir una gestió de l'espai rural beneficiosa per a tothom. Propietaris i entitats —associacions de veïns, organitzacions conservacionistes o ecologistes, fundacions, ajuntaments...— arriben a acords (amb o sense compromís legal) per fixar la gestió, conservació i protecció d'un espai.

Els propietaris es comprometen a fer una bona gestió de la seva terra a canvi del reconeixement de l'entitat de custòdia però també de la societat, que acaba beneficiant-se del tracte. Per exemple, l'associació ambientalista del Pallars, Lo Pi Negre, ha establert un conve-

L'equip del web de custòdia del territori. Per l'esquerra, Jordi Pietx, Hernán Collado, Marc Sanjuan, Elena Sixto, Martí Ort i Sònia Garcia. / JORDI ROVIRALTA

ni de gestió amb el propietari d'un terreny de 180 hectàrees per reintroduir el conill, una espècie clau als ecosistemes de la muntanya mitjana; i el Grup Natura Freixe, a partir d'un acord amb l'ajuntament de Flix (Tarragona), la Generalitat de Catalunya i la Fundació Territori Paisatge (Caixa Catalunya) gestiona una ribera a prop del poble. El grup té cura del patrimoni, la població ha guanyat una zona d'esbarjo.

Hi ha múltiples formes d'acords de custòdia: convenis, contractes jurídics, compra, donació de finques, usdefruit, permutes i fins i tot acords verbals "com una encaixada de mans" que solen utilitzar les entitats més petites o l'adopció d'un tram de riu, un concepte de treball voluntari per la millora del medi ambient i que es coneix com a Projecte Rius.

El proper pas, diu Sixto, és aconseguir "més avantatges fiscals

pels propietaris que en facin ús i major projecció social d'una filosofia beneficiosa per la societat i el món rural".

Amb aquest objectiu i per tal d'impulsar aquesta filosofia de treball iniciada al Canadà i que s'ha estès pel nord d'Europa, es va constituir al març de 2003 l'organització Xarxa de Custòdia del Territori (XTC), amb seu a la Universitat de Vic. Una organització de caràcter tècnic i divulgatiu per impulsar l'ús de la custòdia del territori, segons expliquen al web, on ofereixen informació, formació, assessorament i suport.

Adreces

XARXA CUSTÒDIA:
www.custodiateritori.org
SEO: www.seo.org
PROJECTE RIUS:
www.projecterius.org

Cançó

Mariona Sagarra
Dies diferents
Columna música

Segon disc de Mariona Sagarra i un pas de gegant en una trajectòria que al primer lliurament ja s'apuntava com a molt interessant. La cantant ha reunit ara un grapat d'experiències molt diverses però que, de manera gairebé miraculosa,

sonen amb una rotunda unitat, proporcionada sens dubte per la seva personalitat. Així, el disc es passeja entre acostaments a d'altres cultures i temes originals, del tractament més o menys tradicional (mai del tot) a l'experimentació controlada. Escritors com Mament, Rodoreda o Verdader es barregen amb Amalia Rodríguez, Jacques Brel, Pessoa, Vainica Doble o tradicions africanes, i sempre com si fos la cosa més natural del món. El resultat és un disc rodó i carregat de suggeriments: una finestra oberta per poder respirar aire fresc. —M.J.

Clàssica

Antoni Soler. Sonates per a clavecí. Vol. 9
Gilbert Rowland
Naxos

El clavecinista escocès Gilbert Rowland continua, incansable, enregistrant sonates per a teclat del pare Antoni Soler. Amb aquest ja són nou els discs que ha tret amb obres d'aquest músic

olotí que, després de fer l'escolà al monestir de Montserrat i estudiar amb Domenico Scarlatti, de qui n'aprengué l'ofici, acabà a l'Escorial ensenyant solfa als reis d'Espanya, es convertí en el músic hispànic més important de la segona meitat del segle XVIII i, treballador de mena, encara li vagà de fer més de 150 sonates. L'enregistrament, de bona qualitat, n'inclou 11, entre elles la molt cèlebre, fulgurant, aflamencada i deixondida *Sonata núm. 84 en Re Major* i la menys eixerida però molt ben endreçada *Sonata núm. 24 en Re menor*. —X.P.

DISCOS